

Језик данас

НОВА СЕРИЈА

ГЛАСИЛО МАТИЦЕ СРПСКЕ ЗА КУЛТУРУ УСМЕНЕ И ПИСАНЕ РЕЧИ



САДРЖАЈ

Норма	
Владан Јовановић	
<i>О називу једног вируса</i>	1
Марина Љ. Спасојевић	
<i>Час, сајт и забрана кретања: о полицајском часу или сајту</i>	5
Преиспитивања	
Душка Кликовац	
<i>Може ли Јовановић мењати Милошевића? (О глаголу мењати и другим глаголима из исте творбене породице)</i>	13
Осветљавања	
Марија С. Бинђић	
<i>Дуван – шурцизам са српским држављанством</i>	30
Предлози	
Душко Витас	
<i>Знаци или карактери?</i>	35
Пратимо новости	
Јована Љ. Димитријевић	
<i>О важном зборнику српске традиције</i> .	41
Мали савети	46
<i>Одлуке Одбора за стандардизацију српског језика</i>	48
<i>Повеље Матице српске за неовање српске језичке културе</i>	53
Писци о језику	69

УРЕДНИЦИ
Академик ИВАН КЛАЈН (1997–2005)
Др РАДА СТИЈОВИЋ (2014–)

УРЕДНИШТВО
Др РАДА СТИЈОВИЋ (главни и одговорни уредник)
Др РАЈНА ДРАГИЋЕВИЋ
Др РАДОЈИЦА ЈОВИЋЕВИЋ
Др ДУШКА КЛИКОВАЦ
Др ВЕСНА ЛОМПАР
Др МАТО ПИЖУРИЦА
Мр ОЛГА САБО
МИЛОРАД ТЕЛЕБАК
Академик МИЛОСАВ ТЕШИЋ

Језик данас

Адреса Уредништва: 21000 Нови Сад, ул. Матице српске бр. 1
Телефон: 021/420-199, лок. 265
Издавач: Матица српска
Цена: 200,00 динара

Технички секретар
Катарина Сунајко

Коректор
Тајјана Пивнички Дринић

Технички уредник
Вукица Туцаков

Корице

Оскар Шјефан

Компјутерски слог
Владимир Вајић, ГРАФИТ, Петроварадин

Штампа
САЈНОС, Нови Сад

Језик данас на интернету:
www.maticasrpska.org.rs/jezik-danas
e-mail: ksunajko@maticasrpska.org.rs

Рукописи се не враћају

Министарство просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије
финансијски је помогло штампање овог гласила Матице српске

CIP – Каталогизација у публикацији
Библиотека Матице српске, Нови Сад
808

ЈЕЗИК данас : гласило Матице српске за културу усмене и писане речи / главни и одговорни уредник Рада Стијовић. – 1997, бр. 1-2005, бр. 21/22 ; Н. с. Год. 1 (10), бр. 1/2 (2014)– . – Нови Сад : Матица српска, 1997–. – 24 cm

Тромесечно.

ISSN 0354-9720 = Језик данас

COBISS.SR-ID 126253063



НОРМА

Владан Јовановић

О НАЗИВУ ЈЕДНОГ ВИРУСА

Иако вируси из групе *корона*¹ постоје на планети више стотина хиљада година, нови тип вируса (који данас изазива болест „ковид 19“) почео је да еволуира пре око 40 година. Реч је о вирусу који је тек недавно прешао на људе, па је отуд научницима и осталом свету постао занимљив, а његово брзо ширење, те говорење и писање о њему у целом свету и код нас, наметнуло је лингвистима питање како га треба писати и изговарати с обзиром на његове различите форме присутне у средствима јавног информисања.² На почетку епидемије назив вируса код нас писан је и изговаран различито, као једна реч „коронавирус“ (директно према страном језичком предлошку, уп. енгл. Coronavirus) односно „корона вирус“, „корона-вирус“ (са цртицом или без цртице у писаном тексту) итд. Из појединих информативних кућа, пре свега оних које држе до језичке правилности и културе, какве су Радио-телевизија Србије, Радио Београд, Политика и др., обратили су се Одбору за стандардизацију српског језика са питањем како се исправно пише назив овог вируса. Одбор за стандардизацију српског језика дао је следеће мишљење:

¹ Вируси *корона* из породице Coronaviridae представљају групу вируса Orthocoronavirinae (в. DE GROOT et al. 2011).

² Иако се под називом *корона* стручно подразумева група, односно породица различитих сојева вируса, за актуелни вирус из ове групе који изазива болест „ковид 19“ усталио се у језику назив *корона* – са нормативном препоруком *вирус корона*.

У складу са начином писања у српском језику најисправније је писаћи: вирус корона, дакле, иако што се ајрибутив вирус пише на првом месту.

У кратком образложењу одлуке описан је тип конструкције, у којој шири појам долази испред ужег, на пример: професор Петровић, река Морава, крушка оскоруша, дрво орах итд., чиме је илустровано правило „да у свим таквим конструкцијама (синтагмама) шири појам долази испред ужег“ (Одлука, 4. 2. 2020). Како је *корона* само тип вируса, уобичајено је да се по датом правилу пише *вирус корона*. Осврнувши се на употребу форме с обрнутим редоследом („коронавирус“), у образложењу пише да је она дошла под утицајем енглеског језика и да као модел одавно продира у српски језик, па тако имамо називе станица, објеката и сл.: „Дунав станица“ уместо станица „Дунав“, „Сава центар“ уместо „Центар Сава“ итд.

Ако граматичкој анализи придружимо семантичку, примећујемо да именицу *корона*, будући да је страног порекла и значењски непрозирна, ми користимо, пре свега, као име (назив, тип и сл.) вируса, што одговара типу синтагми *хоиел* „Брисџол“, *хоиел* „Москва“ и сл., при чему је други део синтагме непроменљив. У говорној пракси назив вируса означава се и без атрибутива (који се подразумева), нпр. *За време корона Библиотека града Београда организовала је виртуелно читалице*.

Из угла граматике и норме српског језика ствар је, рекли бисмо, довољно јасна. У пракси, међутим, то није тако, јер се, упркос поменутој препоруци Одбора, немали број новинара, али и државних званичника, оглушује о препоруку Одбора (као стучног државног тела надлежног за питања језичке правилности и норме), употребљавајући варваризам „коронавирус“ уместо нормативно исправне форме *вирус корона*.

Ако погледамо статус самог термина у струци из које примарно потиче, од лекарских стручњака сазнајемо да је назив вируса у форми *coronavirus* (у српском језику транслитерисан, пресликан као „коронавирус“) верификовао Међународни комитет за таксономију вируса. Позивајући се на ауторитет Међународног комитета за таксономију вируса, поједини стручњаци, али не само медицински, већ и неки лингвисти, сматрају да одлуке тога тела у погледу донетих термилошких решења морају бити прихваћене свуда, па и у језику. Сматрамо да такво становиште није оправдано, јер стандардизација термина у конкретном случају није подразумевала сарадњу медицинских стручњака и лингвиста нормативиста, чији је задатак бригаа о правилној употреби српског књижевног језика и давање препоруке како нешто треба писати или изговарати, водећи се искључиво научним критеријумима лингвистике и граматике. С обзиром на то да су стручни термини саздани од језичког материјала, природно је да се посао везан за стандардизацију терминологије не може ваљано обавити без тесне сарадње са језичким

стручњацима, што значи да сваки термин мора проћи детаљну лингвистичку проверу. У противном, термин неће бити проглашен нормативним из угла књижевног језика и граматике, без обзира на његову верификацију од стране било ког тела, као што је у поменутом случају реч о Међународном комитету за таксономију вируса.

Ако се задржимо на таксономији вируса, приметимо да тамо има и других сличних (сложеничких) назива преузетих из структуре страних језика, у којима се реч *вирус* налази на другом месту, као што су: *риновируси*, *норовируси*, *филовируси* и сл. Међутим, ови случајеви лингвистички се разликују од поменутог, те се њихово састављено писање као једна реч нормативно може прихватити. *Риновирус* је врста вируса који изазива кијавицу, на што упућује први део сложене речи грчког порекла („rhis, rhinos“ ‘нос’). Поред *риновируса*, са називом *рино-* у првом делу, постоје и друге речи: *ринолоџ* ‘лекар специјалиста који се бави лечењем болести носа’, *ринолоџија* ‘област медицине у оквиру оториноларингологије, која се бави лечењем болести носа’, *риноџласџика* ‘пластична операција носа, најчешће се обавља из естетских разлога’, *ринореја* ‘лучење слузи, секреција из носне шупљине’, *риноскопија* ‘преглед носне шупљине помоћу риноскопа’ итд. (в. Клајн, Шипка 2011). Наведени називи вируса припадају сложеницама страног (интернационалног) порекла које се могу писати спојено, као што су и термини: *кардиохируџија*, *коронароџрафија*, *сџафилодермија* итд., будући да су, формално гледано, у сагласју са творбеном структуром српског језика управо због постојања интерфикса (спојног вокала) *о*, који је, уз вокал *е*, својствен свим словенским језицима, па и српском. Према правилима српске творбе речи (и словенске уопште), сложенице-композици имају интерфикс (спојни вокал) *е* или *о*. У примерима типа *риновирус*, *норовирус*, *филовирус* и сл. унутаркомполитско *о* осећа се као спојни вокал и због тога не ремети творбени систем српског језика. У случају варваризма „коронавирус“ јасно је да није у питању композит већ пресликавање (транслитерација) речи стране језичке структуре.

Питање употребе назива вируса из групе *корона* која изазива болест *ковиџ 19* актуелизовало је питање стандардизације и нормирања медицинске стручне терминологије. Ако су термини и појмови нови, питање терминологије уопште и улога лингвиста на том задатку није нова будући да се о њој одавно говори и пише. Пишући управо о проблему стандардизације терминологије, Митар Пешикан је тачно приметио да је „најбољи, у ствари једини ефикасни тренутак кад се може вољним актом утицати на лексичка изражајна средства сам улазак нове речи у језички друштвени саобраћај“, при чему преводилац, редактор, одн. лице које први пут именује нове појмове има више утицаја на „карактер речничког фонда него радник у лингвистичкој

установи“ (Пешикан 1970: 92). Или, када је реч о конкретном терминосистему, вреди присетити се речи Александра Ђ. Костића, нашег познатог проучаваоца језика медицине: „Шта је потребно има да кажу стручњаци, а шта је могућно има да одреде лингвисти“ (Костић 1964: 29).

Л и т е р а т у р а :

КЛАЈН, ШИПКА 2011: Иван Клајн, Милан Шипка. *Велики речник сѝраних речи и израза*. Нови Сад: Прометеј.

КОСТИЋ 1964: Александар Ђ. Костић. Језик наше медицинске литературе. *Наш језик* 14/1, 27–42.

Одлука о писању назива једног вируса (од 4. 2. 2020). Одбор за стандардизацију српског језика. www.isj.sanu.ac.rs/2020/02/10/одлука-одбора-писање-назива/вируса/

ПЕШИКАН 1970: Митар Пешикан. Лексичко благо нашег језика. *Наш језик* 1–2, 80–92.

DE GROOT et al. 2011: R. J. de Groot. Family Coronaviridae. *Ninth Report of the International Committee on Taxonomy of Viruses*. Oxford, 806–828.

Владан Јовановић

Институт за српски језик САНУ

Vladan.Jovanovic@isj.sanu.ac.rs

